

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2018 / Vol. XXXVII / 3 / 7-25
Originalni naučni rad
Priljeno: 30. novembra 2018. god.
UDK:

MRAČNA TRIJADA, AGRESIVNOST I LJUBOMORA*

Aneta Guteša*

Vesna Gojković*

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić u Novom Sadu

Mnogobrojni izveštaji govore da je ljubomora glavni faktor nezadovoljstva u vezi i uzrok nasilja, koje se često završi femicidom. Istraživali smo da li se na neosuđeničkom uzorku mogu izdvojiti osobine ličnosti koje predviđaju nasilje i ljubomoru. Naš glavni kandidat bile su osobine mračne trijade - narcizam, makijavelizam i psihopatija. Proveravali smo i da li postoje značajne polne razlike prema merenim varijablama. Testirano je 200 ispitanika (97 muškaraca) prosečno starih 41.5 godina. Primljeni su: Upitnik za merenje mračne trijade SD3, Upitnik agresivnosti AQ29 i Multidimenzionalna skala ljubomore MSJ. Rezultati pokazuju da agresiju predviđa psihopatija, a ljubomoru narcizam. Makijavelizam doprinosi samo neprijateljstvu ali nije povezan sa ljubomorom. Psihopatija je negativni prediktor emocionalne ljubomore. Agresivnost je povezana sa svim tipovima ljubomore, osim sa emocionalnom. Naši podaci ukazuju da muškarce odlikuje psihopatija i fizičko nasilje, a žene bes i ljubomora. Relativno slab prediktorski efekat mračne trijade u odnosu na ljubomoru, ukazuje na potrebu za daljim istraživanjima.

KLJUČNE REČI: mračna trijada / agresivnost / ljubomora / neosuđenički uzorak

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS

* E-mail: anetagutesa@yahoo.com

* E-mail: vesna_gojkovic@vektor.net

UVOD

Mračna trijada podrazumeva empirijsko sadejstvo tri konceptualno nezavisne varijable – narcizma, makijavelizma i psihopatije (Paulhus & Williams, 2002). Narcizam, u subkliničkom smislu, primarno određuju preterano samoljublje, grandioznost i potreba za divljenjem (Campbell & Foster, 2007; Morf & Rhodewalt, 2001); subklinička psihopatija podrazumeva bezosećajnost, impulsivnost i agresivnost (Hare, 1991; Rauthmann, 2012); makijavelizam podrazumeva manipulativnost i negativno viđenje ljudske prirode (Christie & Geis, 1970; Jones & Paulhus, 2009). Zajednička varijansa ove tri crte definiše suštinu antagonističkog ili socijalno averzivnog karaktera, koja se ispoljava kao bezdušnost i manipulativnost u interpersonalnim odnosima (Furnham, Richards & Paulhus, 2013; Jones & Figueredo, 2013).

U poslednje dve decenije, objavljen je veliki broj istraživanja vezanih za konstrukt mračne trijade. Na primer, Vize et al., (2018), navode da je do 2012. godine objavljeno oko 200 radova, a prema bazi Googl Scholar pristupljenoj u avgustu 2018. samo u toku te godine objavljeno je ili saopšteno preko 300 radova. Izuzetan interes nauke doveo je do boljeg razumevanja socijalno averzivne strukture ličnosti. Utvrđeno je da socijalno averzivni karakter odlikuju i sadizam (Chabrol et al., 2009), traženje nasilnih i bizarnih senzacija (Egan et al., 2005) i amoral (Paulhus & Jones, 2015). Osobine mračne trijade imaju značajan deo zajedničke varijanse sa negativnim polom šestog faktora HEXACO modela ličnosti, Poštenje – Iskrenost (Lee et al., 2013). Narcizam divergentno korelira sa spoljnim varijablama u odnosu na ostale dve mračne crte, što je dovelo do sumnje u opravdanost pridruženosti narcizma 'konstelaciji' zla (Veselka, Schermer, & Vernon, 2012). Time je dovedena u pitanje i opravdanost samog konstrukta mračna trijada (Glenn & Sellbom, 2015). Po mišljenju nekih autora suština 'zla' su bezdušnost i manipulativnost, što je u osnovi Herovog Faktora 1 psihopatije (Jones, & Figueredo, 2013). Konačno, disonanca u ponašanju narcizma i psihopatije u odnosu na treće varijable je ukazala na postojanje vulnerabilnog tipa mračne trijade, kojeg čine vulnerabilni narcizam, Herov Faktor 2 psihopatije i osobine granične strukture ličnosti (Miller et al., 2010).

Bez obzira na heterogenost nalaza empirijskih studija, činjenica je da je reč o socijalno averzivnim osobinama, koje, međutim, prema nekim autorima, imaju adaptibilno poreklo i mogu imati i adaptibilne ishode (Mealey, 1995). Ova paradigma vezana je za interpretacije evolucionih psihologa (iz čijih okvira dolazi i konstrukt mračne trijade), koji navode da najveću adaptivnu vrednost, sposobnosti preživljavanja i reprodukcije, imaju agresivne jedinke, kojima emocije ne zamagljuju um, i koje su spremne na sve kako bi ostvarile zacrtani cilj (Buss, 2015; Smith, Watts, & Lilienfeld, 2014). Upravo ove osobine čine spektar psihopatskog ponašanja. To je u skladu sa tezom diferencijalne psihologije da svi poseduju 'zlo' u sebi, ali da su značajne individualne razlike u kvantitetu i kvalitetu ispoljavanja. Da li će se taj rudiment psihopatije, koji je možda u surovim uslovima naših predaka bio neophodni uslov preživljavanja, ispoljiti kao osnova karaktera ili će biti samo reaktivne prirode (a kod nekih ni to), zavisi od celokupne strukture ličnosti. Isto

tako, da li će ponašanje biti ocenjeno kao psihopatsko zavisi od socijalnog konteksta (Sutton, Smith, & Swettenham, 1999).

Agresivnost, međutim, jedno od osnovnih obeležja psihopatije (Reidy, Shelley-Tremblay, & Lilienfeld, 2011), dispozitivno ima biološki i socijalno adaptivnu funkciju. Nekada se govorilo o instiktivnoj osnovi agresije, ili agresivnom nagonu, koji, zajedno sa seksualnim nagonom, omogućava opstanak i reprodukciju vrste (Wrangham & Glowacki, 2012). Najčešća podela agresije je na proaktivnu (instrumentalnu) i reaktivnu agresiju (Wrangham, 2017). Proaktivna agresija podrazumeva unapred smišljen, hladno proračunat plan napada kojim treba ostvariti ličnu korist (vršnjačko nasilje, na primer). Reaktivna agresija je napad u ime odbrane od potencijalne ili stvarne opasnosti, i često je to impulsivna reakcija simpatičkog nervnog sistema (McEllistrem, 2004). Oba tipa agresije podrazumevaju učešće tri komponente: ponašajnu (bihejvioralnu) - motorički odgovor kroz verbalno ili fizičko nasilje; kognitivnu – neprijateljski stav prema okolini (hostilnost); i afektivnu – bes koji podstiče ili dominira tokom celokupnog odgovora. Ovaj model je poznat kao tripartitivni model agresije (Buss & Perry, 1992).

Istraživanja su pokazala da postoje značajne korelacije agresivnosti i osobina mračne trijade, posebno psihopatije (Baugham et al., 2012; Jones & Neria, 2015), i da je to u najvećem broju slučajeva muška osobina (Griffin, & Gross, 2004; Muris et al., 2017). Takođe, svaka osobina mračne trijade ima 'svoj' tip ili domen agresivnog ispoljavanja: psihopatija u svim formama ali primarno kroz fizičko nasilje, makijavelizam je najčešće korelirao sa verbalnom i latentnom agresijom i neprijateljstvom, dok je narcizam ili pokazivao odsustvo agresije, ili je korelirao sa latentnom agresijom (Jonason et al., 2015; Jones & Paulhus, 2010; Jonason et al., 2011; Pailing, Boon, & Egan, 2014). U interpersonalnim relacijama, osobe sa izraženim socijalno averzivnim karakterom su ispoljavale veću sklonost ka vršnjačkom nasilju, kratkoročnim strategijama, rizičnom ponašanju, a istovremeno su bili opaženi kao privlačni muškarci (Carter, Campbell, & Muncer, 2014;). Jedno od objašnjenja bilo je i to da žene privlače signali muževnosti, pre svega ispoljavanje telesne snage i izdržljivosti, kao i dominacija u društvu (čoporu): fizički jak muškarac obezbeđuje sigurnost i zaštitu ženama i njihovom potomstvu (Buss, 2015). Slično tome, osobe sa izraženim narcističkim osobinama su opažene kao poželjni lideri, jer se njihova grandioznost, sklonost ka rizičnim poduhvatima i površan šarm, čitaju kao osobine stabilnog karaktera i 'čvrste' ruke. (Brunell et al., 2008; Nevicka et al., 2013). Konačno, makijavelističke taktike se od strane okoline sa divljenjem procenjuju kao posebno kognitivno umeće, sposobnost pravljenja uspešnih 'kombinacija' (Jonason & Kavanagh, 2010). Svi nabrojani atributi poželjne 'muževnosti' objašnjavaju sklonost žena da ih biraju za romantičnog ili bračnog partnera. U njihovoj osnovi, međutim, nalazi se agresivnost, sklonost da se drugim ljudima nanese šteta i bol; njihova agresija je 'zakamufilirana' i nije odmah i direktno vidljiva, te je stoga dodatno zloćudna (Pailing et al., 2014).

Posebno opasan tip agresije jeste onaj koji se ispoljava kroz nasilje u porodici, odnosno prema romantičnom partneru. Podaci pokazuju da najveći broj nasilničkih dela u porodici, čine psihopate (Swogger, Walsh, & Kosson, 2007). Ovaj tip nasilja se u skoro 60% slučajeva završava izvršenjem najtežeg krivičnog dela – ubistvom

partnerke (Hilton et al., 2008). Prema Babović, Ginić i Vuković (2010), svaka druga žena u Srbiji je tokom bračnog života bila izložena nekom obliku nasilja: tako na primer, samo u jednoj godini, 22% bilo je izloženo fizičkom, i 32% psihičkom nasilju. Prema izveštaju Mreže Žena protiv nasilja, u 2017. godini, ubijeno je 26 žena, a 8 je preživelo pokušaj ubistva od strane supruga ili partnera (Lacmanović, 2018). Žene godinama trpe nasilje, koje je verbalno, emocionalno, ali i fizičko i seksualno. Istom tipu nasilja su izložena i deca, pa je traumatski individualni i socijalni efekat dalekosežan. Ljubomora se navodi kao osnovni preduslov nasilja (Dutton, van Ginkel, & Landolt, 1996; Mullen & Maack, 1985) i glavni faktor nezadovoljstva u vezi koje prerasta u nasilje (Dutton et al., 1996; Elphinston et al., 2013; Guerrero & Andersen, 1998).

Ljubomora je interpersonalna crta ličnosti, koja učestvuje u izgradnji afektivne komponente međuljudskih odnosa (Chin et al., 2017). Prisutna je u svim socijalnim interakcijama, ali se najčešće vezuje za odnose koje podrazumevaju emocionalnu razmenu ili romantične odnose. Neki autori naglašavaju da je ljubomora složeno osećanje (amalgam emocija besa, straha, tuge, strepnje), koje kao i sve složene emocije, nastaje razvojem kognitivnih struktura i procesom socijalizacije. Ispoljava se već u ranom uzrastu, a socijalizacijom se sublimira (Shackelford et al., 2004). Pfeiffer i Wong (1989) postavljaju tripartitivni model ljubomore, koji podrazumeva učešće kognicije, emocija i ponašanja. Oni smatraju da se emocionalna ljubomora javlja kao odgovor na pretnju u vezi, i iskazuje se kao (psihofiziološka) uznemirenost (na primer, kada vidimo da se naš partner udvara drugoj osobi). Kognitivna ljubomora uključuje sumnjičavost, nepoverenje i preteranu brigu u pogledu vernosti partnera. Za razliku od prve komponente, ovde nije neophodno postojanje realnog, neposrednog povoda. Ponašajna ljubomora uključuje proveravanje partnera, pretraživanje njegove imovine. Dominacija emocionalnog uzbuđenja navodi autore na zaključak da je ljubomora ispoljavanje negativnog afekta u konfliktinim socijalnim odnosima (Chin et al., 2017; Parrott, 1991). U psihologiji još uvek nema konsenzusa oko toga koja osećanja čine suštinu ljubomore. Navode se predominacija osećanja besa (Lazarus, 1991), mržnje (Sharpsteen, 1991), zavisti, osvete, straha, panike, sumnje, nepoverenja, uznemirenosti, samosažaljenja, krivice, ljubavi i seksualnog uzbuđenja (White & Mullen, 1989). Može biti reaktivna -odgovor na očiglednu pretnju, ili patološka - u okolnostima kada pretnja ne postoji (Parrot, 1991; Hill & Davis, 2000; Power & Dalglish, 2008). Posebne forme patološke ljubomore javljaju se u sklopu nekih poremećaja ličnosti, paranoje, alkoholnih psihoza, ali i kao opsesivno-posesivna strategija u socijalnim odnosima (Elphinston et al., 2013). Prema evolucionoj teoriji (Buss, 2016), ljubomora daje pojedincima prednost, tako što ih motiviše da zaštite svoju vezu sa partnerom i tako pospešuje dalju uspešnu reprodukciju. Buss (2000) skreće pažnju na adaptivne koristi od ljubomore, kao što je odbijanje rivala, povećana naklonost, komunikacija i posvećenost. Slično tome, neki autori ističu pozitivni značaj ljubomore kao aktivnu borbu jedinke za ostvarenje budućnosti, što je suprotno pasivnom prepuštanju (Barelds et al., 2017). Ipak, u većini kultura, uprkos univerzalnoj zastupljenosti, ljubomora ima negativnu konotaciju i smatra se nepoželjnom osobinom (Hill & Davis, 2000). U psihologiji postoji relativno malo istraživačkih studija ljubomore. Jedan od razloga za takvo stanje stvari je taj što je ljubomora ispitivana uglavnom u

okviru nekih patoloških formi, na forenzičkim ili psihijatrijskim uzorcima (Babcock et al., 2004).

Studije koje su se bavile odnosom između osobina mračne trijade i ljubomore, odnosno ljubomore i agresije, ukazuju na značajnu međusobnu povezanost, ali rezultati ipak nisu potpuno saglasni. Čin i saradnici (Chin et al., 2017) su utvrdili da je makijavelizam povezan sa kognitivnom i emocionalnom ljubomorom, ali samo u interakciji sa samopoštovanjem; narcizam, takođe u interakciji sa samopoštovanjem je značajno korelirao sa bihevioralnom ljubomorom, a psihopatija sa kognitivnom ljubomorom. Barelds i kolege (Barelds et al., 2017) su utvrdili da su osobine mračne trijade povezane sa anksioznom i reaktivnom ljubomorom, kako u heteroseksualnim tako i u homoseksualnim romantičnim vezama. Potvrđena je i povezanost verbalne i fizičke agresije sa ljubomorom na nekliničkom (Wigman, Graham-Kevan, & Archer, 2008), i na kliničkom uzorku (Babcock et al., 2004).

Uprkos važnosti i značaju izučavanja odnosa ljubomore, agresije i socijalno averzivnog karaktera, kod nas, koliko je nama poznato, nema mnogo istraživanja tog problema. Iz toga razloga, naš osnovni cilj bio je da utvrdimo prediktorski uticaj osobina mračne trijade na osobine agresivnosti i ljubomore, kao i povezanost agresivnosti i ljubomore. Takođe, interesovalo nas je da li postoje značajne polne razlike prema merenim varijablama.

1. METOD

1.1. Uzorak: Istraživanjem je obuhvaćeno 200 prigodno odabranih ispitanika starosti od 18 do 65 godina; 97 (48,5%) muškaraca i 103 (51%) žene iz Novog Sada i Zrenjanina. Jedan deo uzorka (99) činili su studenti prosečno stari 22 godine, različitih studijskih grupa Univerziteta u Novom Sadu, koji su se nalazili u čitaonicama fakulteta i koji su popunjavali upitnike metodom papir-olovka, uz prisustvo ispitivača. Drugi deo uzorka (101) činili su zaposleni u različitim poslovnim organizacijama iz Zrenjanina, prosečno stari 46 godina, koji su testirani istom metodom. Procedura ispitivanja je obavljena uz prethodnu saglasnost rukovodioca organizacija, prema standardnom uputstvu i uz garanciju anonimnosti.

1.2. Instrumenti: Za merenje mračne trijade, primenjen je upitnik SD3 (Jones & Paulhus, 2014), koji u formi petostepenog izbora odgovora Likertovog tipa sadrži 27 stavki raspoređenih u 3 subskele: makijavelizam, narcizam i psihopatija, po 9 stavki za svaku subskalnu. Za merenje agresivnosti, korišćen je Upitnik AQ-29 (*The Aggression Questionnaire*; Buss & Perry, 1992), koji takođe u formi petostepene skale Likertovog tipa sadrži 29 ajtema raspoređenih u 4 subskele: fizička agresivnost, verbalna agresivnost, bes i neprijateljstvo. Za merenje ljubomore, primenjen je upitnik MJS (*Multidimensional Jealousy Scale*; Pfeiffer & Wong, 1989), takođe u formi petostepene skale Likertovog tipa. Sastoji se iz 24 stavke raspoređene u 3 subskele: kognitivna ljubomora, emocionalna ljubomora i bihevioralna ljubomora. Sva tri upitnika su pokazala visoku pouzdanost na našem uzorku: $\alpha_{SD3} = 0.84$; $\alpha_{AQ-29} = 0.89$; $\alpha_{MJS} = 0.92$.

2. REZULTATI

2.1. Bivarijatna korelaciona analiza

Rezultati povezanosti između merenih varijabli izraženi su Pirsonovim koeficijentom i prikazani su u Tabeli 1:

Tabela 1. Korelacije mračne trijade, agresivnosti i ljubomore

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1. Mračna trijada												
2. Makijavelizam	.84**											
3. Narcizam	.81**	.39**										
4. Psihopatija	.63**	.46**	.49**									
5. Agresivnost	.47**	.34**	.26**	.56**								
6. Fizička agresija	.39**	.29**	.21**	.56**	.76**							
7. Verbalna agresija	.41**	.27**	.28**	.38**	.78**	.35**						
8. Bes	.30**	.18*	.16*	.33**	.86**	.50**	.57**					
9. Neprijateljstvo	.38**	.32**	.21**	.40**	.62**	.37**	.46**	.52**				
10. Ljubomora	.20**	.12	.22**	.13	.28**	.12	.19**	.26**	.29**			
11. Kognitivna ljubomora	.22**	.12	.21**	.24**	.28**	.14	.17*	.24**	.31**	.90**		
12. Emocionalna ljubomora	.04	.06	.06	-.12	.04	-.03	.16	.09	.01	.44**	.64**	
13. Bihevioralna ljubomora	.18*	.09	.24**	.13	.31**	.17*	.03	.27**	.35**	.89**	.22**	.31**

* $p < .05$; ** $p < .01$

Postoji značajna povezanost svih osobina mračne trijade sa agresivnošću i njenim tipovima. Psihopatija ima najintezivnije korelacije sa svim tipovima agresije, posebno sa fizičkom agresijom. Makijavelizam i narcizam imaju nešto slabije, iako statistički značajne povezanosti sa agresijom. Interesantno je da bes (afektivna komponenta) ima najslabiju povezanost sa osobinama mračne trijade. Primećujemo da, očekivano, sve tri osobine mračne trijade imaju visoke i značajne korelacije sa ukupnim skorom SD3, ali da psihopatija ostvaruje najslabiju povezanost.

Za razliku od agresije, ljubomora ima veoma slabe iako statistički značajne povezanosti sa osobinama mračne trijade. Povezanost je definisana kognitivnom i bihevioralnom komponentom ljubomore, ali ne i emocionalnom. Emocionalna ljubomora ima i najslabiju povezanost sa ukupnim skorom ljubomore. Od osobina mračne trijade, narcizam definiše ukupni doživljaj ljubomore, kognitivnu obradu i ponašajne obrasce ljubomore, dok makijavelizam ne ostvaruje ni jednu značajnu povezanost sa ljubomorom. Psihopatija je povezana samo sa kognitivnom ljubomorom.

Između ukupnih skorova agresivnosti i ljubomore, kao i njihovih podtipova, dobijena je slaba, ali statistički značajna povezanost. Ljubomora je primarno definisana osećanjem besa i neprijateljskim stavom prema okolini, posebno njen kognitivni i ponašajni aspekt. Fizičko nasilje ne korelira značajno sa ukupnim skorom ljubomore, iako korelira sa kognitivnom i bihevioralnom ljubomorom. Emocionalna ljubomora ne stvaruje ni jednu statistički značajnu vezu sa agresijom i njenim tipovima.

2.2. Višestruka regresiona analiza

2.2.1. Predikcija agresivnosti

Osnovnim modelom, proveravan je mogući uticaj crta mračne trijade na ukupni skor skale agresivnosti. Dobijen je statistički značajan model, koji objašnjava oko 31% zajedničke varijanse ($R=0.56$, $R^2=0.31$, $F_{4,195}=30.036$, $p<.001$). Tabela 2 ukazuje da rezidualni makijavelizam i rezidualni narcizam, mada pozitivno doprinose ukupnoj objašnjenoj varijansi, nemaju pojedinačni statistički značajan doprinos modelu.

Tabela 2. Pojedinačni doprinosi prediktora agresivnosti

	β	t	p
Psihopatija	.485	7.065	.001
Makijavelizam	.105	1.765	.079
Narcizam	-.032	-.491	.624

Veoma slični nalazi dobijeni su u modelima u kojima je kao kriterijumska varijabla korišćena fizička agresivnost ($R=0.56$, $R^2=0.31$, $F_{4,195}=30.100$, $p<0.001$; Tabela 3), verbalna agresivnost ($R=0.41$, $R^2=0.16$, $F_{4,195}=12.791$, $p<0.001$; Tabela 4), bes ($R=0.33$, $R^2=0.11$, $F_{4,195}=7.977$, $p<0.001$; Tabela 5) i neprijateljstvo ($R=0.42$, $R^2=0.18$, $F_{4,195}=14.700$, $p<0.001$; Tabela 6)

Tabela 3. Pojedinačni doprinos prediktora fizičke agresije

	β	t	p
Psihopatija	.734	7.765	.001
Makijavelizam	.067	.835	.405
Narcizam	-.128	-1.434	.153

Tabela 4. Pojedinačni doprinos prediktora verbalne agresivnosti

	β	t	p
Psihopatija	.315	3.623	.001
Makijavelizam	.092	1.225	.222
Narcizam	.113	1.339	.182

Tabela 5. Pojedinačni doprinos prediktora besa

	β	t	p
Psihopatija	.442	3.888	.001
Makijavelizam	.047	.475	.636
Narcizam	-.025	-.229	.819

Tabela 6. Pojedinačni doprinos prediktora neprijateljstvu

	β	t	p
Psihopatija	.376	4.200	.001
Makijavelizam	.185	2.387	.018
Narcizam	-.030	-.349	.728

Dakle, višestruka regresiona analiza ukazuje da je psihopatija osnovni prediktor agresivnosti, kako ukupnog skora tako i njenih pojedinačnih dimenzija. Samo u modelu u kome je kao kriterijumska varijabla korišćeno neprijateljstvo pored psihopatije i rezidualni makijavelizam je imao (slab) pojedinačni statistički značajan doprinos. Narcizam nije imao pojedinačni statistički značajan doprinos ni u jednom od pet ispitivanih modela.

2.2.2. Predikcija ljubomore

Za razliku od psihopatije koja je dosledno, mada umereno, predviđala sklonost agresivnosti i njenim različitim manifestacijama, narcizam se pokazao kao glavni, mada znatno slabiji, prediktor ljubomore. Iako statistički značajan, regresioni model u kojem su kao prediktori ljubomore korišćene sve tri crte mračne trijade objašnjava skromnih 5% zajedničke varijanse ($R=0.22$, $R^2=0.05$, $F_{4,195}=3.436$, $p=0.018$; Tabela 7). Ova povezanost je bile određena slabim, ali statistički značajnim pojedinačnim doprinosom narcizma.

Tabela 7. Pojedinačni doprinos prediktora ljubomori

	β	t	p
Psihopatija	-.007	-.107	.915
Makijavelizam	.029	.489	.625
Narcizam	.172	2.569	.011

Veoma slični nalazi dobijeni su u modelima u kojima je su kao kriterijumska varijable korišćene kognitivna ljubomora ($R=0.26$, $R^2=0.07$, $F_{4,195}=4.847$, $p=0.003$; Tabela 8) i bihejvioralna ljubomora ($R=0.24$, $R^2=0.055$, $F_{4,195}=3.829$, $p=0.011$; Tabela 9)

Tabela 8. Pojedinačni doprinos prediktora kognitivnoj ljubomori

	β	t	p
Psihopatija	-.007	-.107	.915
Makijavelizam	.029	.489	.625
Narcizam	.172	2.569	.011

Tabela 9. Pojedinačni doprinos prediktora bihevioralnoj ljubomori

	β	t	p
Psihopatija	.014	.161	.872
Makijavelizam	-.006	-.075	.940
Narcizam	.235	2.828	.005

Međutim, kada je kao kriterijumska varijabla korišćena emocionalna ljubomora, prediktivna moć crta mračne trijade zavisila je od pojedinačnog negativnog doprinosa psihopatije ($R=0.21$, $R^2=0.043$, $F_{4,195}=2.964$, $p=0.033$; Tabela 10).

Tabela 10. Pojedinačni doprinos prediktora emocionalnoj ljubomori

	β	t	p
Psihopatija	-.244	-2.811	.005
Makijavelizam	.109	1.447	.150
Narcizam	.135	1.609	.109

Dakle, višestruka regresiona ukazuje da jedino narcizam - i to u slaboj meri - određuje ukupnu, kognitivnu i bihevioralnu ljubomoru, dok je psihopatija negativni prediktor emocionalne ljubomore.

2.3. Polne razlike

Primenom diskriminativne analize dobijena je jedna statistički značajna funkcija, koja objašnjava oko 25% razlika između grupa ($\chi^2=0.753$, $\chi^2=54.819$, $df=10$, $R=0.497$, $p < 0.001$). Iz Tabele 12 i Tabele 13 vidi se da u odnosu na suprotni pol muškarce odlikuju osobine fizičke agresije, psihopatije i makijavelizma, dok žene odlikuju ljubomora i bes.

Tabela 12. Grupni centroidi

Pol	Funkcija
	1
Muški	-.588
Ženski	.553

Tabela 13. Doprinos varijabli

	Funkcija
	1
Fizička agresija	-.571
Psihopatija	-.430
Emocionalna ljubomora	.386
Bihejvioralna ljubomora	.284
Bes	.216
Makijavelizam	-.203
Kognitivna ljubomora	.195
Narcizam	.026
Neprijateljstvo	.008
Verbalna agresija	-.008

3. DISKUSIJA

Istraživanjem smo pokušali da utvrdimo da li izraženost osobina mračne trijade značajno predviđa sklonost ka nasilju i ljubomori, kao i da li postoje značajne polne razlike prema merenim varijablama. Mogu se izvući tri opšta zaključka:

Prvo, osobine mračne trijade značajno predviđaju i agresiju i ljubomoru, ali je njihova prediktivna moć veća u odnosu na agresiju nego ljubomoru. Drugo, predikcija zavisi od dominacije crta mračne trijade - psihopatije i narcizma. Psihopatija predviđa agresiju i odsustvo emocionalne ljubomore, a narcizam ljubomoru, kognitivnu i ponašajnu. Treće, relativno slab procenat zajedničke varijanse ljubomore sa ostalim varijablama, posebno njene emocionalne komponente (osim negativne povezanosti sa psihopatijom), ukazuju na mogućnost da za primenjeni pristup ljubomori operacionalizovan skalom MSJ ostaje neuhvatljiva ljubomora koja odlikuje osobine mračne trijade. Tome u prilog govori i naš nalaz o značajnim polnim razlikama: obzirom da je ljubomora (emocionalna) odlika žena, kao i bes, a psihopatija sa agresijom odlika muškaraca, moguće je da bi neki drugi instrument bio osetljiviji na ‘mušku’ ljubomoru.

3.1. Mračna trijada i agresija

Podaci pokazuju da je sklonost ka nasilju, posebno fizičkom, značajna odlika antagonističkog karaktera kojim dominira osobina psihopatije. Makijavelizam i narcizam u okviru mračne trijade su povezani sa agresijom, ali gledajući njihov pojedinačni doprinos, makijavelizam slabo ali značajno utiče samo na ispoljavanje neprijateljstva, dok narcizam ne doprinosi ispoljavanju ni jednog tipa agresije.

To je saglasno sa većinom ranijih istraživanja (Jones & Neria, 2015) koja ukazuju na to da je izraženost psihopatije u okviru mračne trijade, kao i sklonost ka psihopatiji uopšte, značajni prediktor agresije i fizičkog nasilja i na subkliničkom uzorku. U odnosu na ostale dve osobine mračne trijade, nalazi nisu tako podudarni. Na primer, istraživanja porodičnog nasilja u Kanadi i SAD (Cannon et al., 2016; Elmquist et al., 2014) su utvrdila da psihopatija i narcizam značajno koreliraju sa agresijom i porodičnim nasiljem, s tim da je psihopatija glavni prediktor; makijavelizam je s druge strane, imao vrlo slabu povezanost sa agresijom. U istraživanjima antisocijalnog ponašanja, utvrđeno je da psihopate reaguju fizičkim nasiljem kada smatraju da su fizički ugroženi, dok narcisi reaguju na osećanje ugroženosti slike o sebi (Coney, 2016; Jones & Paulhus, 2010). Makijavelisti su oprezniji od psihopata i ne reaguju tako impulsivno, ali su skloni psihopatskom nasilju kada procene da su lično ugroženi (Baugham et al., 2012; Pailing et al., 2014).

Iako je naše istraživanje rađeno na neosuđeničkom uzorku treba imati na umu da su rezultati istraživanja psihopatske agresije na neosuđeničkom uzorku (Westhead & Egan, 2015) podudarni sa nalazima dobijenim na osuđenima (Hare & Neumann, 2008; Porter & Woodworth, 2007). Jedinstveni zaključak je bio da psihopatija određuje agresivnost, i da se primarno ispoljava u formi fizičkog nasilja, kao i da ima kvalitativno različite mehanizme od narcističke agresije (Bushman, 2017; Jones & Paulhus, 2010).

Isto tako, naš nalaz da rezidualni narcizam ne predviđa agresivnost, saglasan je sa konceptualizacijom ove osobine: mereni tipovi agresije ne provociraju narcističku agresivnu prirodu. Argument u prilog ovoj tvrdnji, jeste nekoliko puta potvrđen nalaz bihejvioralne studije Bushman & Baumeister (1998), da se narcistički bes i agresija ispoljavaju u situacijama koje degradiraju ego narcisa: u ovim istraživanjima pokazana je agresija narcisa, čak i kada se psihopatija drži pod kontrolom (Bushman, 2017; Jones & Paulhus, 2010; Massar et al., 2016). Agresija makijavelista je u skladu sa njihovim strategijama, ona je podmukla i deo je strateškog plana (Christie & Geis 1970), iako je takođe deo antisocijalnog ponašanja. Prema Jones & Paulhus (2010), makijavelistička agresija, posebno direktna, je inkonzistentna. Oni pre koriste instrumentalnu nego reaktivnu agresiju, njihovo napadačko svojstvo je manipulativnost.

3.2. Mračna trijada i ljubomora

Za razliku od agresije, ljubomora i mračna trijada imaju prilično skroman procenat zajedničke varijanse (oko 5%); taj zajednički prostor čine narcizam, u

nešto slabijoj meri psihopatija, kognitivna i ponašajna ljubomora. U okviru mračne trijade, narcizam je značajno povezan sa kognitivnom i ponašajnom ljubomorom, a psihopatija samo sa kognitivnom. Rezidualni narcizam značajno predviđa opet iste osobine ljubomore, dok rezidualna psihopatija (oslobođena dejstva narcizma i makijavelizma) ima negativni doprinos u predviđanju emocionalne ljubomore. Odsustvo povezanosti osobina mračne trijade sa emocionalnom komponentnom, kao i negativna predikcija psihopatije, govori o tome da se ne radi o povredi ljubavnih osećanja, nego o povredi njihove imaginarne veličine (DeSteno, Valdesolo, & Bartlett, 2006; Massar et al., 2016). Pošto nema emocionalne povezanosti, bliskosti, onda nema ni strepnje da će biti emocionalno povređeni. Odnosno, ‘kada neko voli drugog radi sebe samog’, onda postoji rizik od patološke ljubomore – posesivnost usled potrebe da se ima moć i kontrola nad partnerom (Sharpsteen, 1991; Williams, Spidel, & Paulhus, 2005).

Predominacija kognitivne i bihevioralne komponente govori o opštem konativnom stilu, koji odlikuje posesivnost, kontrola i moć, kao u slučaju ljubomore. Za narcise, drugi ljudi su samo objekti koji služe za zadovoljenje njihovih potreba, i strah od gubitka jeste strah da će izgubiti publiku od čije potvrde živi njihov grandiozni i sujetni ego (Keller et al., 2014; Rohmann et al., 2015). To je deo ‘igre’ koju igraju u interpersonalnim odnosima, a koji se prenosi i u romantične veze. Tako na primer, u ranijim istraživanjima narcističkih strategija, utvrđeno je da grandiozni narcisi koriste ljubomoru kao sredstvo za sticanje moći i kontrole; vulnerabilni narcisi izazivaju ljubomoru kao sredstvo za sticanje moći i kontrole da bi se osvetili partneru, jačali odnos sa njim, tražili sigurnost i nadoknadili nisko samopozdanje (Tortoriello et al., 2017; Wurst et al., 2017).

Odsustvo uticaja makijavelizma na doživljaj ljubomore, kao i doprinos u predikciji samo jednog tipa agresije (hostilnosti) je bio donekle očekivan, jer makijavelizam podrazumeva hladnokrvnost, amoral, manipulativnost i proračunatost (Christie & Geis 1970). Ljubomora je značajan ometač, jer slabi sopstvenu kontrolu u ponašanju (Pilch, 2008). Prema nekim ranijim nalazima, makijavelisti su pre skloni neverstvu nego ljubomori, koje uspešnije ‘skrivaju’ od partnera (posebno žene) nego psihopate i narcisi (Brewer et al., 2015; DeLongis, Nathanson, & Paulhus, 2011; Jones, & Weiser, 2014).

3.3. Agresija i ljubomora

Korelacionom analizom utvrđena je relativno slaba, ali značajna pozitivna povezanost između ljubomore i agresivnosti, pri čemu emocionalna ljubomora, kao i u prethodnom slučaju, nema statističku značajnost. Takođe, bes i neprijateljstvo u većoj meri nego fizička agresivnost određuje ljubomoru. Fizička agresija je značajno povezana samo sa ponašajnom ljubomorom: razne provere, praćenja i preturanja po telefonu i ličnim stvarima partnera, završavaju se fizičkim napadom. Verbalna agresija, bes i neprijateljstvo su u pozitivnoj korelaciji sa kognitivnom i bihevioralnom ljubomorom: opsesija sumnjom, povlači primoru proveravanja, praćenja, istrage, što vodi pretnjama, verbalnim

napadima, optuživanjima, ali i ispadima besa uz opšti neprijateljski stav. Najvažnije, svi tipovi agresije su provocirani kognitivnom obradom odnosa sa partnerom, usmereni su na ponašajne obrasce koji mogu biti indikatori neverstva, ali nemaju veze sa emocionalnim doživljajem. Rezultat je potpuno saglasan ranijim nalazima da je upravo kognitivna ljubomora odlika psihopata koji vrše porodično nasilje (Barnett, Martinez, & Bluestein, 1995).

Ovo treba imati u vidu, obzirom na ranije naveden podatak o porodičnom nasilju i visokoj stopi ‘femicida’ ili ubistava žena u braku. Prema našim nalazima, jasno je da nasilje ‘usled ljubomore’ nema nikakve veze sa ponašanjem partnera koje je provokacija ili pretnja emotivnoj vezi: radi se o posesivnim i manipulativnim osobama, koje odlikuje egocentrični bes i neprijateljstvo (Hill, & Davis, 2000; Power & Dalgleish, 2008). Tome u prilog govore i utvrđene polne razlike.

3.4. Polne razlike prema merenim varijablama:

Naši podaci ukazuju da muškarce odlikuje psihopatija i sklonost ka fizičkom nasilju, kao i makijavelizam u nešto slabijoj meri. Žene odlikuje emocionalna i ponašajna ljubomora i bes. Oba nalaza su u skladu sa gledištem evolucione psihologije o različitim reproduktivnim pozicijama muškaraca i žena (Figueredo et al., 2006; Hammock, & O’Hearn, 2002). Ranija istraživanja su pokazala da postoje polne razlike u odnosu na tipove ljubomore (Brase, Adair, & Monk, 2014), tako da su muškarci osetljivi na mogućnost fizičke prevare – seksualnog odnosa sa drugim partnerom (Buss, 2013), a žene na mogućnost emotivne prevare - zaljubljanja (Buss et al., 1992). Razlog je to što muškarci nikad nisu sigurni po pitanju očinstva, dok žene ne žele da izgube zaštitnika. Kasnije provere su pokazale da postoje starosne razlike kod ženskog pola, odnosno, mlađe žene strahuju od emotivne, a starije od seksualne prevare, što se dovodi u vezu sa istovremenim slabljenjem resursa telesne privlačnosti (reproduktivne moć) i jačanjem sopstvenih materijalnih resursa; kod muškaraca je strah od seksualne prevare prisutan bez obzira na starost (Shackelford et al., 2004). Strah od gubitka i napuštanja je u korenu ženske posesivnosti (Kardum, 2003; Visser et al., 2010). Iako ih manje muči fizička prevara, nego emotivna, one čeće nego muškarci proveravaju svoje partnere, sumnjaju (Buss et al., 1992;1999). Ovi nalazi su skoro jedinstveni u odnosu na različite kulture i socioekonomski status ispitanika (Schmitt, 2015), ali je intenzitet doživljaja ljubomore značajno manji u zemljama koje imaju liberalnije shvatanje romantičnih odnosa (Buunk et al., 1996; Buunk, Goor, & Solano, 2010). Za razliku od našeg istraživanja, u nekim ranijim studijama (Aylor & Dainton, 2001), utvrđeno je da muškarce u većoj meri nego žene odlikuje kognitivna ljubomora, koja je značajan prediktor porodičnog nasilja (Barnett et al., 1995). Ipak, kao što smo ranije napomenuli, moguće je da primenjeni upitnik MSJ u ovom istraživanju nije ‘uhvatio’ ljubomoru muškaraca, što bi trebalo dalje ispitati.

Na kraju, smatramo da je naše istraživanje samo korak u sagledavanju prirode maladaptivnog ponašanja, koje pokazuje da tezu o mogućoj adaptivnoj vrednosti osobina koje čine socijalno averzivni karakter treba vrlo oprezno promovisati.

Adaptivna vrednost antisocijalnog ponašanja je situaciona, kratkoročna i sebična; štetno odstupanje od dugoročno postavljenih ciljeva prosocijalnih osobina usmerenih na jačanje šire zajednice. Socijalno averzivni karakter je dispozitivno maladaptivan, i ukoliko bude prilike, ispoljiće i agresiju i ljubomoru.

LITERATURA

- (1) Aylor, B., & Dainton, M. (2001). Antecedents in romantic jealousy experience, expression, and goals. *Western Journal of Communication*, 67, 370-391.
- (2) Babović, M., Ginić, K., Vuković, O. (2010). *Mapiranje porodičnog nasilja prema ženama u Centralnoj Srbiji*, SeConS, Beograd
- (3) Babcock, J. C., Costa, D. M., Green, C. E., & Eckhardt, C. I. (2004). What situations induce intimate partner violence? A reliability and validity study of the Proximal Antecedents to Violent Episodes (PAVE) scale. *Journal of Family Psychology*, 18(3), 433.
- (4) Barelds, D. P. H., Dijkstra, P., Groothof, H. A. K., & Pastoor, C. D. (2017). The Dark Triad and three types of jealousy: Its' relations among heterosexuals and homosexuals involved in a romantic relationship. *Personality and Individual Differences*, 116, 6-10.
- (5) Barnett, O. W., Martinez, T. E., & Bluestein, B. W. (1995). Jealousy and romantic attachment in martially violent and nonviolent men. *Journal of Interpersonal Violence*, 10, 473-386.
- (6) Baugham, H.M., Dearing, S., Giammarco, E., & Vernon, P.A. (2012). Relationships between bullying behaviours and the Dark Triad: A study with adults. *Personality and Individual Differences*, 52, 571-575.
- (7) Brase, G. L., Adair, L., & Monk, K. (2014). Explaining sex differences in reactions to relationship infidelities: Comparisons of the roles of sex, gender, beliefs, attachment, and sociosexual orientation. *Evolutionary Psychology*, 12, 73-96.
- (8) Brewer, G., Hunt, D., James, G., & Abell, L. (2015). Dark Triad traits, infidelity and romantic revenge. *Personality and Individual Differences*, 83, 122-127.
- (9) Brunell, A. B., Gentry, W. A., Campbell, W. K., Hoffman, B. J., Kuhnert, K. W. & DeMarree, K. G. (2008). Leader emergence: The case of the narcissistic leader. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(12), 1663-1676.
- (10) Bushman, B.J. (2017). *Aggression and violence – A Social Psychological Perspective*, Routledge, NewYork and London
- (11) Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(1), 219-229.
- (12) Buss, D. M. (2016). *The evolution of desire: Strategies of human mating*. Basic books
- (13) Buss, D. (2015). *Evolutionary psychology: The new science of the mind*. Psychology Press
- (14) Buss, D. M. (2013). Sexual jealousy. *Psychological Topics*, 22, 155-182
- (15) Buss, D. M. (2000). *The dangerous passion: Why jealousy is as necessary as love and sex*. New York, NY, US: Free Press, New York, NY
- (16) Buss, D. M., Larsen, R. J., Westen, D., & Semmelroth, J. (1992). Sex differences in jealousy: Evolution, physiology, and psychology. *Psychological Science*, 3(4), 251-256.
- (17) Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(3), 452.

- (18) Buunk, B. P., Angleitner, A., Oubaid, V., & Buss, D. M. (1996). Sex differences in jealousy in evolutionary and cultural perspectives: tests from the Netherlands, Germany, and the United States. *Psychological Science*, 7, 359-363.
- (19) Buunk, B. P., Goor, J., & Solano, A. C. (2010). Intrasexual competition at work: sex differences in the jealousy-evoking effect of rival characteristic at work settings. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27, 671-684.
- (20) Campbell, W. K., & Foster, J. D. (2007). The narcissistic self: Background, an extended agency model, and ongoing controversies. In C. Sedikides & S. J. Spencer (Eds.), *The Self* (pp. 115–138). New York: Psychology Press.
- (21) Cannon, C., Hamel, J., Buttell, F., & Ferreira, R. J. (2016). A survey of domestic violence perpetrator programs in the United States and Canada: Findings and implications for policy intervention. *Partner Abuse*, 7(3), 226–276.
- (22) Carter, G. L., Campbell, A. C., & Muncer, S. (2014). The dark triad personality: Attractiveness to women. *Personality and Individual Differences*, 56, 57-61.
- (23) Coney, A. (2016). An investigation into the dark triad of personality and fear and startle response among adults.
- (24) Chin, K., Atkinson, B. E., Raheb, H., Harris, E., & Vernon, P. A. (2017). The dark side of romantic jealousy. *Personality and Individual Differences*, 115, 23-29.
- (25) Christie, R. C., & Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic press.
- (26) Chabrol, H., Leeuwen, N. V., Rodgers, R., & Sejourne, N. (2009). Contributions of psychopathic, narcissistic, Machiavellian, and sadistic personality traits to juvenile delinquency. *Personality and Individual Differences*, 47, 734-739.
- (27) DeLongis, A., Nathanson, C., & Paulhus, D. L. (2011). Revenge: Who, when, and why. *Unpublished manuscript*, Canada: University of British Columbia.
- (28) DeSteno, D., Valdesolo, P., & Bartlett, M. Y. (2006). Jealousy and the threatened self: getting to the heart of the green-eyed monster. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 626-641.
- (29) Dutton, D. G., Van Ginkel, C., & Landolt, M. A. (1996). Jealousy, intimate abusiveness, and intrusiveness. *Journal of Family Violence*, 11(4), 411-423.
- (30) Egan, V., Figueredo, A. J., Wolf, P., McBride, K., Sefcek, J., Vasquez, G., et al. (2005). Sensational interests, mating effort, and personality: Evidence for cross-cultural validity. *Journal of Individual Differences*, 26, 11-19.
- (31) Elmquist, J., Hamel, J., Shorey, R. C., Labrecque, L., Ninnemann, A., & Stuart, G. L. (2014). Motivations for intimate partner violence in men and women arrested for domestic violence and court referred to batterer intervention programs. *Partner abuse*, 5(4), 359.
- (32) Elphinston, R. A., Feeney, J. A., Noller, P., Connor, J. P., & Fitzgerald, J. (2013). Romantic jealousy and relationship satisfaction: the costs of rumination. *Western Journal of Communication*, 77, 293-304.
- (33) Figueredo, A. J., Vásquez, G., Brumbach, B. H., Schneider, S. M. R., Sefcek, J. A., Tal, I. R. & sur. (2006). Consillience and Life History Theory: From genes to brain to reproductive strategy. *Developmental Review*, 26(2), 243-275.
- (34) Furnham, A., Richards, S. C., & Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7, 199-216.
- (35) Glenn, A. L., & Sellbom, M. (2015). Theoretical and empirical concerns regarding the dark triad as a construct. *Journal of Personality Disorders*, 29(3), 360-377.
- (36) Griffin, R. S., & Gross, A. M. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behaviour*, 9, 379–400.
- (37) Guerrero, L. K., & Andersen, P. A. (1998). The dark side of jealousy and envy: desire, delusion, desperation, and destructive communication. In B. H. Spitzberg &

- W.R. Cupach (Eds.), *The dark side of close relationships* (pp. 33- 70). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum
- (38) Hammock, G., & O’Hearn, R. (2002). Psychological aggression in dating relationships: predictive models for males and females. *Violence and Victims, 17*, 525-542.
- (39) Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annual Review of Psychology, 4*, 217-246.
- (40) Hare, R. D. (1991). *The Hare Psychopathy Checklist-Revised*. Toronto: Multi-Health Systems.
- (41) Hill, R., & Davis, P. (2000). ‘Platonic jealousy’: A conceptualization and review of the literature on non-romantic pathological jealousy. *British Journal of Medical Psychology, 73*, 505-517.
- (42) Hilton, N. Z., Harris, G. T., Rice, M. E., Houghton, R. E., & Eke, A. W. (2008). An indepth actuarial assessment for wife assault recidivism: The Domestic Violence Risk Appraisal Guide. *Law and Human Behavior, 32*(2), 150-163.
- (43) Jonason, P. K., Strosser, G. L., Kroll, C. H., Duineveld, J. J., & Baruffi, S. A. (2015). Valuing myself over others: The Dark Triad traits and moral and social values. *Personality and Individual Differences, 81*, 102-106.
- (44) Jonason, P. K., Valentine, K. A., Li, N. P., & Harbeson, C. L. (2011). Mate-selection and the Dark Triad: Facilitating a short-term mating strategy and creating a volatile environment. *Personality and Individual Differences, 51*(6), 759-763.
- (45) Jonason, P. K., & Kavanagh, P. (2010). The dark side of love: Love styles and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences, 49*, 606-610.
- (46) Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2009). Machiavellianism. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* (pp. 93–108). New York: Guilford.
- (47) Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2010). Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths. *Social Psychological and Personality Science, 1*, 12–18.
- (48) Jones, D. N., & Figueredo, A. J. (2013). The core of darkness: Uncovering the heart of the Dark Triad. *European Journal of Personality, 27*, 521_531.
- (49) Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment, 21*(1), 28-41.
- (50) Jones, D. N., & Weiser, D. A. (2014). Differential infidelity patterns among the Dark Triad. *Personality and Individual Differences, 57*, 20-24.
- (51) Jones, D. N., & Neria, A. L. (2015). The Dark Triad and dispositional aggression. *Personality and Individual Differences, 86*, 360-364.
- (52) Kardum, I. (2003). *Evolucija i ljudsko ponašanje*, Zagreb
- (53) Keller, P. S., Blincoc, S., Gilbert, L. R., Dewall, C. N., Haak, E. A., & Widiger, T. (2014). Narcissism in romantic relationships: A dyadic perspective. *Journal of Social and Clinical Psychology, 33*(1), 25-50.
- (54) Lacmanović, V. (2018). *Femicid – ubistva žena u Srbiji: Kvantitativno-narativni izveštaj za 2017. godinu*, Mreža Žene protiv nasilja, Beograd
- (55) Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York, NY: Oxford University Press
- (56) Lee, K., Ashton, M. C., Wiltshire, J., Bourdage, J. S., Visser, B. A., & Gallucci, A. (2013). Sex, power, and money: Prediction from the Dark Triad and Honesty-Humility. *European Journal of Personality, 27*(2), 169-184.
- (57) Massar, K., Winters, C. L., Lenz, S., & Jonason, P. K. (2016). Green-eyed snakes: The association between psychopathy, jealousy, and jealousy induction. *Personality and Individual Differences, 115*, 164-168.
- (58) McEllistrem, J.E. (2004) Affective and predatory violence: A bimodal classification system of human aggression and violence. *Aggression and Violent Behavior 10*,1–30.

- (59) Mealey, L. (1995). The socio-biology of sociopathy: An integrated evolutionary model. *Behavioral and Brain Sciences*, 18, 523–599.
- (60) Miller, J. D., Dir, A., Gentile, B., Wilson, L., Pryor, L. R., & Campbell, W. K. (2010). Searching for a vulnerable dark triad: Comparing factor 2 psychopathy, vulnerable narcissism, and borderline personality disorder. *Journal of Personality*, 78(5), 1529–1564.
- (61) Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12, 177–196.
- (62) Mullen, P. E., & Maack, L. H. (1985). Jealousy, pathological jealousy, and aggression. *Aggression and Dangerousness*, 103–126.
- (63) Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H., & Meijer, E. (2017). The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the dark triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy). *Perspectives on Psychological Science*, 12(2), 183–204.
- (64) Nevicka B., De Hoogh A.H.B., Van Vianen A.E.M., & Ten Velden F.S.(2013). Uncertainty enhances the preference for narcissistic leaders. *European Journal of Social Psychology*, 43, 370–380.
- (65) Pailing, A., Boon, J. & Egan, V. (2014). Personality, the Dark Triad and violence. *Personality and Individual Differences*, 67, 81–86.
- (66) Parrott, W.G. (1991). The emotional experiences of envy and jealousy. In P. Salovey (Ed.), *The psychology of jealousy and envy* (pp. 3–30). New York, NY: Guilford Press.
- (67) Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563.
- (68) Paulhus, D.L., & Jones, D.N. (2015). Measures of Dark Personalities, In G.J. Boyle, & D.H. Saklofske, & G. Matthews (Eds.) *Measures of personality and social psychological constructs* (pp.562–594), San Diego: Academic Press.
doi:10.1016/b978-0-12-386915-9.00020-6
- (69) Pfeiffer, S. M., & Wong, P. T. (1989). Multidimensional jealousy. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6(2), 181–196.
- (70) Pilch, I. (2008). Machiavellianism, emotional intelligence and social competence: Are Machiavellians interpersonally skilled? *Polish Psychological Bulletin* 39(3), 158–164
- (71) Porter, S., & Woodworth, M. (2007). "I'm sorry I did it... but he started it": A comparison of the official and self-reported homicide descriptions of psychopaths and non-psychopaths. *Law and Human Behavior*, 31(1), 91–107.
- (72) Power, M. J., & Dalgleish, T. (2008). *Cognition and emotion: From order to disorder (2nd edition)*. Hove, U.K.: Psychology Press.
- (73) Rauthmann, J. F. (2012). The Dark Triad and interpersonal perception: Similarities and differences in the social consequences of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Social Psychological and Personality Science*, 3, 487–496.
- (74) Reidy, D. E., Shelley-Tremblay, J. F., & Lilienfeld, S. O. (2011). Psychopathy, reactive aggression, and precarious proclamations: A review of behavioral, cognitive, and biological research. *Aggression and Violent Behavior*, 16(6), 512–524.
- (75) Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J., & Bierhoff, H. (2015). Grandiose and vulnerable narcissism: self-construal, attachment, and love in romantic relationships. *European Psychologist*, 17, 279–290.
- (76) Schmitt, D.P. (2015). The evolution of culturally-variable sex differences: Men and women are not always different, but when they are...it appears not to result from patriarchy or sex role socialization. In Weekes-Shackelford, V.A., & Shackelford, T.K. (Eds.), *The evolution of sexuality* (pp. 221–256). New York: Springer.

- (77) Shackelford, T. K., Voracek, M., Schmitt, D. P., Buss, D. M., Weekes-Shackelford, V. A., & Michalski, R. L. (2004). Romantic jealousy in early adulthood and in later life. *Human Nature, 15*(3), 283-300.
- (78) Sharpsteen, D. J. (1991). The organization of jealousy knowledge: Romantic jealousy as a blended emotion. In P. Salovey (Ed.), *The Psychology of jealousy and envy* (pp. 31-51). New York, NY: Guilford Press..
- (79) Smith, S. F., Watts, A., & Lilienfeld, S. (2014). On the trail of the elusive successful psychopath. *Psychological Assessment, 15*, 340-350.
- (80) Sutton, J., Smith, P. K., & Swettenham, J. (1999). Social cognition and bullying: Social inadequacy or skilled manipulation?. *British Journal of Developmental Psychology, 17*(3), 435-450
- (81) Swogger, M. T., Walsh, Z., & Kosson, D. S. (2007). Domestic violence and psychopathic traits: Distinguishing the antisocial batterer from other antisocial offenders. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression, 33*(3), 253-260.
- (82) Tortoriello G.K, Hart W., Richardson K. & Tullett A.M. (2017). Do narcissists try to make romantic partners jealous on purpose? An examination of motives for deliberate jealousy-induction among subtypes of narcissism. *Personality and Individual Differences, 114*, 10-15
- (83) Veselka, L., Schermer, J. A., & Vernon, P. A. (2012). The Dark Triad and an expanded framework of personality. *Personality and Individual Differences, 53*(4), 417-425.
- (84) Visser, B. A., Pozzebon, J. A., Bogaert, A. F., & Ashton, M. C. (2010). Psychopathy, sexual behaviour, and esteem: it's different for girls. *Personality and Individual Differences, 48*, 833-838.
- (85) Vize, C. E., Lynam, D. R., Collison, K. L., & Miller, J. D. (2018). Differences among dark triad components: A meta-analytic investigation. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 9* (2), 101-111.
- (86) Westhead, J., & Egan, V. (2015). Untangling the concurrent influences of the Dark Triad, personality and mating effort on violence. *Personality and Individual Differences, 86*, 222-226.
- (87) White, G. L., & Mullen, P. E. (1989). *Jealousy: Theory, research, and clinical strategies*. New York, NY: Guilford Press.
- (88) Wigman, S. A., Graham-Kevan, N., & Archer, J. (2008). Investigating sub-groups of harassers: The roles of attachment, dependency, jealousy and aggression. *Journal of Family Violence, 23*(7), 557-568.
- (89) Williams K.M, Spidel A. & Paulhus D.L.(2005). *Sex, Lies, and More Lies: Exploring the Intimate Relationships of Subclinical Psychopaths*. Canada
- (90) Wrangham RW, Glowacki L. (2012) Intergroup aggression in chimpanzees and war in nomadic hunter-gatherers: Evaluating the chimpanzee model. *Human Nature, 23*, 5-29.
- (91) Wrangham, R.W. (2017). Two types of aggression in human evolution. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 115*(2), 245-253.
- (92) Wurst, S. N., Gerlach, T. M., Dufner, M., Rauthmann, J. F., Grosz, M. P., Küfner, A. C., ...& Back, M. D. (2017). Narcissism and romantic relationships: The differential impact of narcissistic admiration and rivalry. *Journal of Personality and Social Psychology, 112*(2), 280.

THE DARK TRIAD, AGGRESSION AND JEALOUSY

Existing literature points at jealousy as a key factor of relationship dissatisfaction and violence often leading to femicide. In order to identify personality traits predisposing to jealousy and violence, a non-offender sample (97 males and 103 females, average age 41.5 years) was probed with the Multidimensional Jealousy Scale, the Short Dark Triad and with the AQ29 aggression questionnaire. Proneness to aggression was best predicted by psychopathy and jealousy by narcissism. Machiavellianism was predictive of hostility but was not predictive of jealousy. Multiple regression revealed that psychopathy was negatively associated with emotional jealousy. Emotional jealousy was the only type of jealousy that proneness to aggression was not associated with. The data indicate that men were marked with psychopathy and proneness to physical violence, women with anger and jealousy. Relatively weak predictive association between the Dark Triad and jealousy calls for further research involving variables that were beyond the scope of this study.

KEYWORDS: Dark Triad / Aggression / Jealousy / non-offenders